תורה אור

קליות ואגוזין בערב פסח כדי שלא ישנו, וישאלו, אמרו עליו על רבי *עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו תניא רבי אליעזר אומר *חוטפין (א)מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות *שלא ישנו (ג)(תניא) *אמרו עליו על ר' עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד חוץ מערבי פסחים *וערב יום הכפורים: בע"פ בשביל תינוקות כדי שלא ישנו, וערב יוה"כ כדי שיאכילו את בניהם ת"ר חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל שנא' *°ושמחת בחגך במה משמחם ביין, רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן אנשים בראוי להם ביין, ונשים במאי תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר °וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים °אין שמחה אלא ביין שנאמר °ויין ישמח לבב אנוש אמר רבי יצחק *קסתא דמוריסא דהוה בציפורי היא הות כמין לוגא דמקדשא ובה משערין רביעית של פסח אמר רבי יוחנן **תמנייתא קדמייתא דהוה בטבריא הות יתירה על דא ריבעא ובה משערין רביעית של פסח א"ר חסדא רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע *כדתניא °ורחץ במים את כל בשרו שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים במים במי מקוה את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה

דברים טז · שם כז · תהלים קד · ויקרא טו

קליות. קלי מחטים ישנים: **חוטפין מצה**. מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו ואית דמפרש חוטפין מצה אוכלין מהר וזה הלשון עיקר מדמייתי הא דר"ע בהדה: **חוץ מערבי פסחים**. כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה: **קסתא דמורייסא**. מדה שמוכרין בה את המוריים: **תמנתא קדמייתא**. מדה שהיתה בה כבר בטבריא: **הות יתירה**. על תמנתא דהשתא רביעית: **ובה משערין רביעית לפסח**. שהיו ממלאין אותה ומנערין אותה לתוך אותה של עכשיו עד שהיא מליאה ומים הנשארים בתמנתא הן הן רביעית: **ברום אצבעים**. וברום חצי אצבע ורום חומש אצבע: **ברברבתא**. בגודל שיש בטפח ארבע אצבעים מהן: אמה

רשב"ם

קליות. קלי מחטים ישנים דחדש אסור עדיין בלילה הראשון של פסח ומקומות יש בספרד שמייבשין חטים ישנים במחבת על גבי האור ואוכלין אותם עם אגוזים בקינוח סעודה מפי רבינו שמואל החסיד וגם במשנה מליט קליות מחטים ישנים ושניה במסכת תרומות (פ"ה משנה ג) אגב גררא דתנן סאה תרומה טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין טמאין תירוס ותישרף רבי אליעזר אומר תעלה [א] ותאכל נקודים או קליות או תלוש במי פירות: **חוטפין מצה**. מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו ואית דמפרשי חוטפין מצה אוכלין מהר, שני לשונות הללו פירש רבינו ויש גורסין מלות מגביהין את הקערה שיש בה מצה ומרור וב' תבשילין, ולי נראה חוטפין מסלקין את הלחם מיד התינוקות שלא יהו ישנים מתוך אכל הרבה כדרך התינוק אחר אכילתו ושוב לא ישאלו אבל עכשיו כשחוטפים מהן לא ישנו וישאלו כלומר לא ישנו, שלא אכלו כדי שבען וישאלו כשיראו השינויים שאנו עושין היכירא לתינוקות כדלקמן וכן מוכח לשון התוספתא דתניא רבי אליעזר אומר חוטפין מצה לתינוק כדי שלא יישן רבי יהודה אומר משמו אפילו לא אכל אלא חזרת אחת ולא טיבל אלא פרפרת אחת חוטפין מצה לתינוק כדי שלא יישן כלומר גוזלין ורבינו פי' שכן עיקר אותו הלשון שפירשתי חוטפין ממהרין לאכול מדקתני הא דר"ע בתרה, ואינה לגמרי דאגב גררא דקאמר כדי שלא יישן קא מייתי כמי להא עובדא דר' עקיבא דחייש שלא ישנו ותרי מילי נינהו רבי אליעזר איירי לחטוף מן התינוקות אחר שאכלו מעט כדי שלא ישנו ור"ע איירי שצריך למהר לעשות הסדר טרם יישנו: **חוץ מערבי פסחים**. כדי שיישנו את התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה א"נ כשמעכבין עד הלילה לאחר שהחשיך ישנים התינוקות: **אנשים בראוי להם ביין**. גמ' קאמר לה: **קיסתא דמורייסא**. מדה שמוכרין בה המוריים: **ובה משערין רביעית של פסח**. שממלאין אותה ומחלקין אותה לארבע כוסות דלוג ארבע רביעיות: **תמניתא**. מדה והיינו תומן ועוכלא דמסכת סוטה (דף ה:): **הוות יתירה על דא**. תמניתא: **ובה משערין רביעית של פסח**. שהיו ממלאין אותה ומערין לתוך אותה של עכשיו עד שהיא מלאה ומים הנשארים בתמניתא היא רביעית: **[רביעית] של תורה**. כגון רביעית יין של נזיר הלכה למשה מסיני (סוכה דף ו) ורביעית דם הבאה משני מתים דנפקא לן מקרא (נזיר דף לח·) וכגון רביעית שמן לרקיקי נזיר דאיכא דיליף לה מקראי במנחות (דף פט·) ומדת חלל הכלי בריבוע הוי אצבעים אורך על אצבעים רוחב ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע ומנא לן ממקוה: **כדתניא ורחץ במים את כל בשרו במים במי מקוה**. מים המיוחדים שנקוו מתחלה מעצמן מדלא כתב במים למעוטי שאובין דאזיל השתא ומייתי וטביל: **כל בשרו**. מדלא כתב 'בשרו' משמע שכל גופו עולה בהן שאינו נראה אלא כולו מכוסה בהן:

דהייטו

חוץ מערבי פסחים. ה"ג רבינו שמואל ולא נהירא דאטו לא יוכלו ליישן בלא אביהם וטעם שני שפירש שמא יעכבו עד שיחשך הרבה אם כן לא היו צריכין לעמוד ביום כי אם בלילה לכך נראה דגרים ליל פסחים והיו רגילין בבית המדרש ליל י"ט כדאמרינן (ביצה דף כא·) מעשה בשמעון התימני שלא בא בלילי י"ט לבית המדרש למחר מצאו רבי יהודה בן בבא: **שנאמר** ושמחת אתה וביתך. תימה דהאי קרא גבי מעשר שני כתיב בפ' ראה ולא מייתי קרא דכתיב בפ' ראה גבי רגל ושמחת אתה ובנך ובתך וי"ל דיליף ממעשר דכתיב ביתו בהדיא: **בא"י** בכלי פשתן המגוהצין. אבל בבבל לא היו בקיאים לגהץ כדאמר (תענית כט:) גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם: **במה** משמחו ביין. היינו בזמן הזה אבל בזמן בית המקדש אין שמחה אלא בבשר: **וזבחת** שלמים ואכלת שם ושמחת. תימה דהאי קרא בהר עיבל כתיב ולא מייתי קרא דושמחת בחגך דדרשינן מיניה בחגיגה (דף ח·) לרבות כל מיני שמחות לשמחה מכאן אמרו ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות וי"ל משום דהכא בהדיא כתיב וזבחת שלמים ושמחת: **תמניתא**. פי' רשב"ם דהיינו תומן ועוכלא ולא נהירא דבהמוכר את הספינה (ב"ב דף צ·) חשיב לוג ורביעית הלוג תומן ועוכלא וכל מדה ומדה פוחתת והולכת וכאן משמע שהיא יותר מרביעית: **רביעית** של תורה אצבעים. מכאן קשה על פירוש רבותיו של רבינו שלמה שפי' דרביעית בכל מקום היינו רובע הקב כי לפי זה החשבון הוא רביעית הלוג פר"ת רום המקוה ע"ב אצבעות השלך רביעית ישאר כ"ד קח מכל עשרים אחד יעלה אצבעים וחצי אצבע וחומש וכן תקח ברוחב אחד מי"ב וכן באורך הרי אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע וכן תעשה במים ויעלה רביעית (ב) רביעית הגמלא השלך החולה ומן הנותרים קח אחד מעשרים ופעמים יוסר חלק שנים עשר או תקח אחד מכ"ד והם ג' אצבעות חלק על חומשין והשלך העשירית ישארו שלשה עשר חומשין וחצי והם אצבעים וחצי וחומש אצבע או קח רביעית והם י"ח אצבעים והשלך הרביעי ישארו י"ג אצבעות וחצי וטול החמישית (ג) מהר"י. קחה רובע וככה תשלך וחלק החמישי קח ולך או השלך עשירית המים ישארו ל"ו יעלה ב' סאין לכל טפח ולג' אצבעות סאה וחצי השלך מג' אצבעות העשירית כאשר השלכנו מן המים (ד). ולפי תלמוד שלנו החשבון מכוון אבל על גירסת ירושלמי דקאמר אצבעים על אצבעים ברום אצבע ומחצה ושליש אצבע וכן עשה הפייט ועל גובה חסר שתות מאצבעים והכל א' קשה כי לפי שיעור המקוה אינו מכוון וי"ל דבירושלמי איירי באצבעות צפוריית והכא במדבריית ואצבעים וחצי וחומש הם י"ג שתותים וחומש שתות בהו לירושלים נכנס הכל בי"ג שתותים וחצי בהו לצפורי נכנס הכל בי"א שתותים ורביע שתות שהם אצבעים חסר שתות ונשאר רביע שתות בתלמוד שלנו יתר וכמו כן צריך למעט מרוחב כי בתלמוד שלנו איירי במרובעות וירושלמי בעגולות כמו שיסד *הפייט הכוס סובב אצבעים על אצבעים סובב משמע עגול ואצבעים על אצבעים עגולות עולה לאצבעים על [אצבע] וחצי דמרובע יתר על העיגול רביע ואצבעים על אצבעים מרובעות מדבריות נכנסות באצבעים על אצבעים עגולות צפוריות ויש בעגולות יותר ד' שתותי שתות שהוא אחד מתשעה הסר ממנו רביע שתות הנשאר

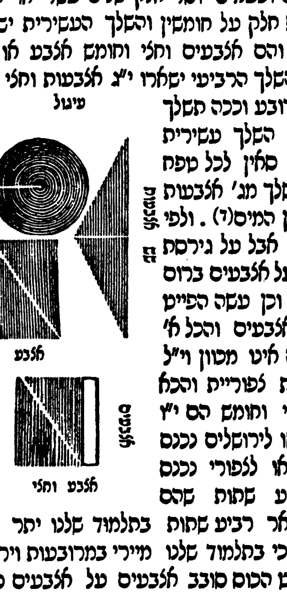

עין משפט נר מצוה

נט א ב מיי' פ"ז מהל' מצה הלכה ג סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעב סעיף א :

ס ג מיי' פ"ו מהל' י"ט הל' יז סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סימן תקכ"ט ס"ב :

סא ד מיי' פי"א מהל' איסורי ביאה הלכה טז ופ"א מהל' מקוואות הל' יב סמג לאוין קיא ועשין רמא טור ש"ע י"ד סי' קצח ס"א :

סוכה כתי' ע"ש דליתא רבי עקיבא

סב ה מיי' פי"א מהל' אס"ב שם ופ"ד מהל' מקוואות הלכה א סמג שם טוש"ע י"ד סי' רא סעיף א :

נושא
מה שעושים כדי שלא "ישנו" התינוקות

נושא
במה מקיימים שמחה

רבינו חננאל

מחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שישאלו וכן היה רבי טרפון עושה : **תניא** רבי אליעזר הגדול אומר חוטפין מצה בלילי הפסח בשביל התינוקות שלא ישנו וישאלו אמרו על רבי עקיבא מימיו לא אמר הגיע זמן לעמוד מבית המדרש אלא לילי הפסח בשביל התינוקות שלא ישנו וערב יוה"כ כדי להאכיל בניו ובני ביתו : **ת"ר** חייב אדם לשמח ביתו ברגל רבי יהודה אומר שמחת אנשים ביין ושמחת הנשים בבבל בבגדי צבעונין ושבארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר ועכשיו אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש : **א"ר** חסדא רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום [אצבעים] וחצי אצבע [וחומש אצבע] ובגודל כדתניא ורחץ במים את כל בשרו במים מי מקוה את כל בשרו מים שכל בשרו עולה

מבנה
△ ג' מימרות בענין כלים שמשערין בהן שיעור רביעית

נושא
כיצד היו משערין שיעור רביעית

◆

הגהות הב"ח

(א) גמרא חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות (שלא ישנו) תא"מ · ונ"ב לפי' קמא דרש"י לא גרסינן ליה : (ב) תוס' ד"ה רביעית וכו' וכן תעשה במים ויעלה רביעית הלוג כיצד רביעית הגמלא השלך התולה ומן הנותרים קח אחד מעשרים ופעמים יוסר כ"ב פי' א' מעשרים שהוא סאה ומחצה ואח"כ יוסר שתי פעמים חלק י"ב כיצד מסאה ומחצה ג' לוגין שהוא חלק י"ב מל"ו לוג ואח"כ חלק י"ב מג' לוגין היא רביעית הלוג : (ג) בא"ד וטול החמישית וכן תעשה במים קח הרובע וככה תשלך כצ"ל ותיבת מהר"י נמחק : (ד) בא"ד כאשר השלכנו מן המים מהר"י ולפי תלמוד שלנו :

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רשב"ם ד"ה קליות וכו' ר"א אומר תעלה וכו' נ"ב יש כאן נמגוס ועכוב בלשון הרשב"ם כי לשון הזה לא נמצא שם בכל המשניות באותו הפרק וצ"ע להגיהו גם ישלא קצת ראית הרשב"ם משם וזה י"ל בדוחק :

מסורת הש"ס

ס"א ר' טרפון

ס"א כדי שישאלו

*עי' לח - נראה דלא גרס

[תוספתא יומא פ"ד]

דברים טז:יד
ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ...

ושמחת אתה וביתך במה משמחם רש"א

*הרשב"ם מדגיש שזו אינו חלק מהברייתא

[גי' הערוך קיסטא]

*אולי צ"ל חלוט

**התמניתא המקורית היתה גדולה מהנוכחית ברביעית- ואחר שיעך מהין לחדש יישאר רביעית ביין

ס"א ברברבתא

עירובין ד: יז· יומא לא· חגיגה יא· סוכה ו·

◆

גליון הש"ס

גמרא אין שמחה אלא ביין · עי' ב"י א"ח סימן תקכ"ט וביש"ש פ"ב דביצה :